

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кафедра політології та філософії

Василь ЧАБАНОВ

Ольга ВІННІЧУК

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З
ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ»**

УДК 32.01-021.272(075.8)
ББК 66.0я73

Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 1 від 10 січня 2025 року).

Рецензенти:

Володимир ГОЦУЛЯК, доктор політичних наук, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук Хмельницького національного університету.

Василь КОБИЛЬНИК, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міждисциплінарної освіти національного університету «Києво-Могилянська академія».

Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять з освітнього компоненту «Порівняльна політологія» / уклад. Василь Чабанов, Ольга Віннічук. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2025. 71 с.

У методичних рекомендаціях запропоновані теми семінарських занять, питання для аналізу та обговорення, список основної та додаткової літератури для підготовки здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Політологія» до семінарських занять з освітнього компоненту «Порівняльна політологія». Питання для обговорення мають проблемно-пошуковий характер та спрямовані на застосування компаративного аналізу. Також у методичних рекомендаціях подано питання до самостійної роботи, модульної контрольної роботи, екзамену та критерії їх оцінювання, термінологічний словник.

Видання пропонується для здобувачів закладів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та всіх зацікавлених.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

План

1. Концептуальні основи сучасної порівняльної політології.
2. Етапи розвитку порівняльної політології.
3. Особливість порівняльного методу.

Питання для аналізу

1. Значення нового інституціоналізму в розвитку порівняльної політології.
2. Роль глобалізаційних процесів у розвитку політичної компаративістики.
3. Роль і значення Еванстоунського семінару в формуванні «нової» порівняльної політології.

Рекомендована література

Основна:

1. Кобильник В. В. Вплив глобалізаційних процесів на перспективи розвитку політичної компаративістики. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр. Харків : Право, 2023. №2 (57). С.118 - 127.
2. Кобильник В. В. Проблемні аспекти застосування порівняльного методу дослідження політики. Регіональні студії. 2023. №33. С.162-165. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/33/24.pdf>
3. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.

4. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.

5. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

6. Романюк А. Новий інституціоналізм та поняття інституту в політичній науці. Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. 2006. Вип. 9. С.190 – 199.

7. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НМЦВО, 2003. 266 с.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

3. Колесник К.О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

4. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

5. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.
6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.
8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.
9. Романюк А. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів. Вісник. Соціогуманітарні проблеми людини. 2005. № 1. С.41 -47.
10. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.
11. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ. вид. Київ .: АртЕк, 2001. 224 с.

Тема 2

СОЦІОПОЛІТИЧНІ ПОДІЛИ. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ОСНОВА СОЦІОПОЛІТИЧНИХ ПОДІЛІВ

План

1. Сутність та основні підходи щодо визначення соціополітичних поділів
2. Соціально-економічні зміни у друг пол. ХХ ст. як підстава формування «нових» соціальних груп в країнах ЄС.

3. Етномовна та релігійна основи соціополітичних поділів.
4. Феномен міграції до країн Західної Європи як підстава формування нового соціополітичного поділу.
5. Територіальна основа соціополітичних поділів
6. Соціополітичний поділ «нової політики».

Питання для аналізу

1. Інституційний компонент «нової» політики в Європейському парламенті.
2. Молодіжні рухи в країнах Західної Європи як чинник формування лівого виміру «нової політики».
3. Місце руху антиглобалістів в системі координат «нової» політики.

Рекомендована література

Основна:

1. Кобильник В. В. Вплив глобалізаційних процесів на перспективи розвитку політичної компаративістики. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр. Харків : Право, 2023. No2 (57). С.118 - 127.
2. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
3. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
4. Романюк А. Новий інституціоналізм та поняття інституту в політичній науці. Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. 2006. Вип. 9. С.190 – 199.

5. Романюк А. Соціополітичний поділ «нової політики» в країнах Західної Європи. Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. К.: «ІНТАС», 2007. Вип.27. С.239-253.

6. Antoszewski A., Herbut R. Systemy polityczne współczesnej Europy. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. С.82 - 87.

7. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: навчальний посібник для студ.вищ.навч.закл. Київ: НМЦВО, 2003. 266 с.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

3. Колесник К.О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

4. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

5. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

12. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. Політичний менеджмент. 2006. № 5. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_stanovlennia.pdf

6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

9. Романюк А. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів. Вісник. Соціогуманітарні проблеми людини. 2005. № 1. С.41 -47.

10. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

11. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ. вид. Київ : АртЕк, 2001. 224 с.

Тема 3

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ТА ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ КРАЇН ЄВРОПИ

План

1. Тенденції розвитку країн «великої сімки» відповідно до моделі державного устрою та політичного режиму (Німеччина, Франція, Велика Британія та Італія).

2. Особливості функціонування та індекс політичної стабільності країн ЄС з федеративним устроєм.

3. Особливості функціонування та індекс політичної стабільності країн ЄС з унітарним устроєм.

Питання для аналізу

1. Місцева демократія у країнах Центральної Європи.
2. Трансформація політичних режимів країн Західної Європи.
3. Лібералізація недемократичних політичних режимів у країнах Центральної Європи.

Рекомендована література

Основна:

1. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
2. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
3. Романюк А. Новий інституціоналізм та поняття інституту в політичній науці. Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. 2006. Вип. 9. С.190 – 199.
4. Antoszewski A. Herbut R. Systemy polityczne współczesnej Europy. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. С.82-87.
5. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: навчальний посібник для студ.вищ.навч.закл. Київ: НМЦВО, 2003. 266 с.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.
2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи

розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

3. Колесник К. О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

4. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

5. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

13. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. Політичний менеджмент. 2006. № 5. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_stanovlennia.pdf

6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

9. Романюк А. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів. Вісник. Соціогуманітарні проблеми людини. 2005. № 1. С.41 -47.

10. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

11. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ. вид. Київ: АртЕк, 2001. 224 с.

Тема 4

ПАРЛАМЕНТСЬКА ФОРМА ПРАВЛІННЯ

План

1. Особливості поділу влади за парламентської форми правління.
2. Місце та роль парламентів: порівняльний аналіз.
3. Роль виконавчої влади в політичному житті країн з парламентською формою правління.

Питання для аналізу

1. Вестмінстерська модель парламентаризму.
2. Еволюція інституту парламентаризму в Сполученому Королівстві.
3. Особливості парламентської системи правління в країнах з багатопартійною системою.

Рекомендована література

Основна:

1. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
2. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
3. Литвин В.С., Романюк А.С. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. Науковий часопис Національного

педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. Ред. О.В. Бабкіна]. Випуск 20: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С.28-33.

4. Antoszewski A. Herbut R. Systemy polityczne współczesnej Europy. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. С.82 - 87.

5. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ. вид. Київ : АртЕк, 2001. 224 с.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч. посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

3. Колесник К. О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

4. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

5. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового

ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

9. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

Тема 5

НАПІВПРЕЗИДЕНТСЬКА (СЕМІПРЕЗИДЕНТСЬКА) ФОРМА ПРАВЛІННЯ

План

1. Напівпрезидентська модель правління: концептуальна основа.
2. Переваги та ризики напівпрезидентської форми правління.
3. Місце та роль парламенту в умовах змішаної форми правління. Досвід України.
4. Система виконавчої влади. Інститут когабітації.

Питання для аналізу

1. Напівпрезидентська система правління як загроза формування / посилення авторитарного режиму.
2. Роль глави держави у формуванні напівпрезидентської системи правління.

Рекомендована література

Основна:

1. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
2. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
3. Литвин В.С., Романюк А.С. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. -Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. Ред. О.В. Бабкіна]. Випуск 20: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С.28-33.
4. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018.
5. Elgie R. Semi-Presidentialism: Sub-Types And Democratic Performance, 2011. Oxford University Press, USA, 296 p.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.
2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи

розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

3. Колесник К. О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

4. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

5. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

9. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

Тема 6

КАНЦЛЕРСЬКА ФОРМА ПРАВЛІННЯ

План

1. Канцлерська модель організації влади як особлива форма республіканського правління.

2. Місце та роль парламенту за умов канцлерської моделі організації влади.

3. Політична роль президента за умови канцлерської форми правління.
Досвід ФРН.

Питання для аналізу

1. Історичні передумови формування канцлерської системи правління.
2. Ризики та переваги канцлерської форми правління.
3. Інститут позитивного вотуму недовіри.

Рекомендована література

Основна:

1. Бариська Я.О., Канцлерська модель організації влади як особлива форма республіканського правління. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/FP_index.htm_2010_2_7.pdf
2. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
3. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
4. Литвин В.С., Романюк А.С. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. Ред. О.В. Бабкіна]. Випуск 20: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С.28-33.
5. Шевченко А. Канцлерська демократія. URL: http://www.politolog.net.ua/uk/2023/08/26/kanclerska-demokratiya/#google_vignette

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.
2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.
3. Колесник К. О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2003. 19 с.
4. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.
5. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.
6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.
8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.
9. Романюк А. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів. Вісник. Соціогуманітарні проблеми людини. 2005. № 1. С.41-47.

10. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

Тема 7

ІНСТИТУТ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

План

1. Поняття глави держави. Функції глави держави.
2. Президент як глава держави. Права та обов'язки президентів європейських держав.
3. Позиція глави держави у конституційних монархіях.

Питання для аналізу

1. Особливість позиції монарха як глави держави в європейських державах.
2. Позиція глави держави в умовах авторитарних суспільств.
3. Еволюція позиції глави держави у незалежній Україні.

Рекомендована література

Основна:

1. Мовчан У. Президент, партійна система та уряд: потенційні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегічні пріоритети. 2012, № 4 (25). С.53-57.
2. Мовчан У., Работягова І. Статусно-рольові особливості інституту президента на ринку влади. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Серія: Питання політології. 2010. Вип.16, № 885. С.89–97.
3. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
4. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості

міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.

5. Литвин В.С., Романюк А.С. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. Ред. О.В. Бабкіна]. Випуск 20: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С.28-33.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

3. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

4. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

5. Колесник К. О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового

ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

9. Романюк А. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів. Вісник. Соціогуманітарні проблеми людини. 2005. № 1. С.41-47.

10. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

11. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідж. Структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ.вид. Київ: АртЕк, 2001. С. 79 – 96, 145 -152, 165 – 174.

Тема 8

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПАРЛАМЕНТІВ КРАЇН ЄВРОПИ

План

1. Інститут парламенту. Повноваження парламентів у країнах Європи.
2. Структура та функції парламентів.
3. Вимоги щодо кандидатів у депутати.
4. Особливості функціонування верхніх палат двопалатних парламентів.

Питання для аналізу

1. Особливості формування та функціонування парламенту Європейського Союзу.
2. Представництво жінок у парламентах країн світу.

Рекомендована література

Основна:

1. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
2. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
3. Литвин В.С., Романюк А.С. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. Ред. О.В. Бабкіна]. Випуск 20: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С.28-33.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.
2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.
3. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С.36-50.
4. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

5. Колесник К. О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2003. 19 с.
6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
7. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.
8. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.
9. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідж. Структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ.вид. Київ: АртЕк, 2001. С. 79 – 96, 145 -152, 165–174.

Тема 9

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УРЯДІВ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

План

1. Уряд в системі виконавчої влади.
2. Типологія урядових кабінетів у країнах Західної Європи.
  - 2.1. Однопартійні уряди більшості.
  - 2.2. Коаліційні уряди.
  - 2.3. Феномен урядів меншості .
3. Особливості формування урядів у країнах Західної Європи: процедури та чинники.
4. Механізми забезпечення урядової стабільності.

Питання для аналізу

1. Особливості формування уряду національної єдності.
2. Особливості формування уряду «великої коаліції».
3. Місце уряду в системі Вестмінстерської демократії.

Рекомендована література

Основна:

1. Antoszewski A. Herbut R. Systemy polityczne współczesnej Europy. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. С.246–280.
2. Бариська Я.О., Канцлерська модель організації влади як особлива форма республіканського правління. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/FP_index.htm_2010_2_7.pdf
3. Нижник Н.Р. Впровадження моделі «парламентська більшість – коаліційний уряд»: аналіз проблеми. Стратегічна панорама. 2004. № 4. С.54-60.
4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
5. Романюк А. Порівняльний аналіз стабільності урядів України та європейських країн з напівпрезидентською формою правління. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Філософія. Вип. 5-6. Ужгород: Вид-во Ужгородського національного ун-ту «Говерла». 2007. С.390-395.
6. Романюк А. Уряди меншості у системі урядів країн Західної Європи. Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2006. Вип.17. С.88 - 94.
7. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.

8. Серьогіна С.Г. Порядок формування уряду за різних форм правління. Пробл. законності. 2004. № 12. С.3-8.

9. Шевченко А. Канцлерська демократія. URL: http://www.politolog.net.ua/uk/2023/08/26/kanclerska-demokratiya/#google_vignette

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч. посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

3. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

5. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

6. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

7. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

Тема 10

Порівняльний аналіз позицій глав урядів країн Західної Європи

План

1. Сутність поняття глава уряду.
2. Позиція глави уряду за парламентської системи правління.
3. Позиція глави уряду за напівпрезидентської системи правління

Питання для аналізу

1. Президент як глава уряду за президентської форми правління.
2. Еволюція позиції глави уряду в політичній системі незалежної України.

Рекомендована література

Основна:

1. Бариська Я.О., Канцлерська модель організації влади як особлива форма республіканського правління. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/FP_index.htm_2010_2_7.pdf
2. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
3. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
4. Макарова З. Вплив типології форми державного правління на статус глави уряду. Юридичні Науки. 2012, № 94. С.71-76.
5. Мовчан У. Президент, партійна система та уряд: потенційні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегічні пріоритети. 2012. № 4 (25). С.53-57.
6. Романюк А. Інститут прем'єр-міністра в країнах Західної Європи. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Збірник

наукових праць. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». 2006, № 18. – С.184 – 189.

7. Шевченко А. Канцлерська демократія. URL: http://www.politolog.net.ua/uk/2023/08/26/kanclerska-demokratiya/#google_vignette

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

3. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

5. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

6. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

Тема 11

МІСЦЕ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

План

1. Роль інституту політичних партій в європейських країнах.
2. Охарактеризувати основні міжнародні об'єднання політичних партій. Історичні Інтернаціонали. Сучасні Інтернаціонали. Участь партій у роботі Європарламенту.
3. Партійні системи держав Західної Європи: компаративний аналіз.
4. Зробити аналіз партійної системи однієї з обраних країн за наступною логічною схемою: а) форма правління та форма державного устрою; б) виборча система, закон про політичні партії; в) суспільно-політичні розмежування та їх вплив на еволюцію партійної системи; г) емпіричні показники функціонування партійної системи (індекс фракційності, індекс агрегації, ефективне число партій тощо).

Питання для аналізу

1. Описати та охарактеризувати основні чинники впливу на еволюцію партійних систем. Йдеться про соціетальний та інституційні. Розглядаючи соціетальний чинники акцентувати увагу на соціально-політичних розмежуваннях, а аналізуючи інституційні – на нормативно-правовій базі функціонування партійних систем, формі правління, формі державного устрою, виборчій системі. Аналіз чинників здійснити взявши для прикладу партійну систему Польщі, Німеччини, Словаччини
2. Описати особливості становлення партійних систем країн ЦСЄ.

Рекомендована література

Основна:

4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.

5. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.

6. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика. Львів: ЦПД- «Астролябія», 2005. 366 с

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

3. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

4. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

5. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ.вид. Київ: АртЕк, 2001. С. 79 – 96, 145 -152, 165 – 174.

Тема 12

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

План

1. Спільне і особливе в територіальному устрої країн Західної Європи.
2. Особливості обласних держав в країнах Західної Європи.
3. Перспективи регіоналізації країн Західної Європи.
4. Специфіка територіального устрою Швейцарії та Бельгії.

Питання для аналізу

1. Проголошення незалежності Косова і її політичні наслідки в умовах сьогодення.
2. Особливості політичного функціонування квазіконфедеративних держав Західної Європи.
3. Європейський Союз як новий тип територіального устрою.
4. Співвідношення між регіонами й мовними співтовариствами у Королівстві Бельгія.
5. Нейтральний статус Швейцарії: тенденції розвитку.

Рекомендована література

Основна:

1. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
2. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.
3. Регіональна політика ЄС після його розширення. Аналітична оцінка / Нац.ін-т стратег. дослідж., Фонд Конрада Аденауера (представництво в Україні). Ужгород: Ліра, 2004. 244 с.

4. Калитчак Р. Концептуальні основи сучасного італійського регіоналізму. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. Вип.14. Львів, 2004. С.16-21.

5. Штайнер Ю. Європейська демократія і федералізм. Ї. Незалежний культурологічний часопис. 2002. № 23.

6. Поліщук К. Полівалентність ідеології баскського націоналізму в контексті сучасних політичних реалій. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. Вип.15. Львів, 2005. С.53 -59.

Додаткова література:

1. Гелей С., Рутар С., Кендус О. Політико-правові системи світу: Навч.посібник: Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

2. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

3. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

4. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

Тема 13

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕОЛОГІЙ КРАЇН ЄВРОПИ

План

1. Платформа функціонування класичних політичних ідеологій Великої Британії.

2. Тенденції розвитку країн Західної Європи, що сформовані на засадах соціал-демократичної ідеології.

3. Фемінізм як ідеологія у країнах ЄС.

4. Засадничі ідеї релігійного фундаменталізму як загроза успішного політичного розвитку країн європейського простору.
5. Нові ідеологічні тенденції у сучасному політикумі.

Питання для аналізу

1. Екологізм як ідеологія перебудови політичних відносин у сучасному світі.
2. Глобалізм як ідеологічний орієнтир розвитку сучасного світу.
3. Брендінг як ідеологія розвитку сучасних країн.
4. Ідеологічне забезпечення молодіжної політики в країнах ЄС.
5. Окресліть засадничі принципи лівих та правих течій, наведіть прикладі у світі загалом та в Україні зокрема.

Рекомендована література

Основна:

1. Белл Д. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії / пер. з англ. : О. Дем'янчук. Київ : Наш формат, 2017. 312 с.
2. Мангайм К. Ідеологія та утопія / пер. з нім. : В. Швед. Київ : Дух і Літера, 2008. 370 с.
3. Примуш М. В., Ярош Я. Б., Осмоловська А. О. Теоретичний вимір дослідження ідеологічного чинника світових політичних процесів. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/12041-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-23891-1-10-20220414%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/12041-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-23891-1-10-20220414%20(1).pdf)
4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.
5. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика. Львів: ЦПД- «Астролябія», 2005. 366 с.
6. Романюк А. Християнсько-демократичні партії країн Західної Європи як різновид консервативних партій. Науковий вісник Ужгородського

університету. Серія: Політологія, Філософія. Вип. 9. Ужгород: Вид-во Ужгородського національного ун-ту “Говерла”. 2008. С.150-154.

7. Shils E. The Constitution of Society. Chicago : University of Chicago Press, 1982. 414 p.

Додаткова література:

1. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
2. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.
3. Поняття політичної ідеології. URL: [https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/13vashenko_politologiya_dlya_vchitelya/ 5..htm](https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/13vashenko_politologiya_dlya_vchitelya/5..htm)
4. Характеристика основних політико-ідеологічних доктрин сучасності. URL: <https://c4u.org.ua/livyj-vs-pravyj/>
5. Відео для перегляду:
6. <https://www.youtube.com/watch?v=milU85MdRJO>
7. <https://www.youtube.com/watch?v=c1GHFitvMCI>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточний контроль	Модульна контрольна робота	Самостійна робота	Екзамен	Підсумкова оцінка
25 балів	25 бали	10 балів	40 балів	100 балів

Критерії оцінювання семінарського заняття.

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів.

Оцінювання на семінарських заняттях відбувається за 12 бальною системою відповідно до критеріїв визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12.

Відповіді студентів на семінарських заняттях оцінюються за 12-бальною системою за наступними критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	2	Здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на

		рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом. Здобувач порушує принципи академічної доброчесності.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його, провести за зразком розрахунки; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	5	Здобувач вищої освіти знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але окремі висновки не логічні, не послідовні. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв’язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв’язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних

		ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	8	Знання здобувачем вищої освіти досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
Високий (творчо- професійн ий)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних

		аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.

Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають лекційні та семінарські заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

«Положення про організацію освітнього процесу в КПНУ імені Івана Огієнка». URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Вона займає провідне місце у системі сучасної вищої освіти. З усіх видів навчальної діяльності самостійна робота значною мірою забезпечує формування самостійності як провідної риси особистості студента.

Метою самостійної роботи студентів є набуття додаткових знань, перевірка отриманих знань на практиці, вироблення фахових та дослідницьких вмінь і навичок.

З дисципліни “Порівняльна політологія” рекомендуються такі види самостійної роботи:

- самостійне вивчення й поглиблене опрацювання запропонованого матеріалу;
- пошук та вивчення додаткової літератури;
- виступ з повідомленнями на семінарських заняттях;
- написання есе, доповідей;
- проведення спеціальних самостійних досліджень;
- аналітичні розвідки;
- підготовка доповідей для участі у студентських наукових конференціях.

Тематика есе/презентацій

1. Президентська форма правління : досвід країн Латинської Америки.
2. Президентська форма правління: досвід США.
3. Напівпрезидентська форма правління : досвід Франції і України.
4. Напівпрезидентська форма правління : досвід Румунії і України.
5. Напівпрезидентська форма правління : досвід Франції і Португалії
6. Досвід парламентської форми правління : Австрія, Німеччина,
7. Досвід парламентської форми правління : Угорщина та Словаччина,.

8. Міграційний чинник в політичному житті країн Європейського Союзу (аналіз 2-х країн за вибором здобувача).
9. Інститут президента у країнах Європи : порівняльний аналіз.
10. Порівняльний аналіз функціонування політичних партій і фінансування їх політичної діяльності ФРН та Франції.
11. Порівняльний аналіз функціонування політичних партій і фінансування їх політичної діяльності США та Великої Британії.
12. Порівняльний аналіз функціонування політичних партій і фінансування їх політичної діяльності у країнах Західної Європи (за вибором здобувача).
13. Порівняльний аналіз політичних систем Австрії та ФРН.
14. Порівняльний аналіз політичних систем Бельгії та Нідерландів.
15. Порівняльний аналіз політичних систем Данії та Швейцарії.
16. Порівняльний аналіз політичних систем Греції та Португалії.
17. Порівняльний аналіз політичних систем Італії та Іспанії.
18. Порівняльний аналіз політичних систем Франції та Швейцарії.
19. Порівняльний аналіз політичних систем Фінляндії та Швеції.
20. Однопалатні парламенти у країнах ЄС.
21. Двопалатні парламенти у країнах ЄС.
22. Роль опозиції в політичних системах парламентів європейських країн.
23. Особливість соціополітичного поділу на етномовній основі в Бельгії.
24. Особливість соціополітичного поділу на етномовній основі у Швейцарії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Робота оцінюється в 10-8 балів, якщо: автором чітко поставлена проблема і представлена власна точка зору стосовно її вирішення; проблема розкрита на високому теоретичному рівні, простежені системні зв'язки предмету дослідження, подані обґрунтування заявлених характеристик з коректним використанням фахових термінів, що мають відношення до завдання; надана аргументація власної думки з опорою на соціально-політичний аспект в контексті проблематики; робота розгорнуто розкриває заявлену тему.

Робота оцінюється в 6-8 балів, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) стосовно вирішення проблеми; тема розкрита з конкретним використанням спеціальних понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки та обґрунтування явно не простежуються); надана аргументація власної думки з опорою на факти розвитку соціально-політичних уявлень з проблематики; заявлена тема розкрита не в повній мірі, зокрема не проаналізовані деякі суттєві характеристики предмету аналізу.

Робота оцінюється в 4-6 балів, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) при розкритті проблеми; проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів; дана аргументація своєї думки з опорою на факти розвитку соціально-політичних уявлень з проблематики без теоретичного обґрунтування; заявлена тема розкрита не до кінця, а саме: розкриті лише деякі суттєві характеристики предмету дослідження.

Робота оцінюється в 2-4 бали, якщо: представлена власна точка зору(позиція, ставлення) при розкритті проблеми; проблема розкрита на буденному(а не теоретичному) рівні; аргументація власної думки слабо пов'язана з розкриттям проблеми; опущений аналіз суттєвих характеристик явища, тобто розкриті лише несуттєві характеристики предмету дослідження.

Робота оцінюється в 0 балів, якщо: робота є плагіатом, тобто коли автор скористається нечесним шляхом представлення чужих думок власними.

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

URL: <https://integrity.kpnu.edu.ua/>

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

1. Концептуальні основи сучасної порівняльної політології.
2. Етапи розвитку порівняльної політології.
3. Особливість порівняльного методу.
4. Сутність та основні підходи щодо визначення соціополітичних поділів
5. Соціально-економічні зміни у друг пол. ХХ ст. як підстава формування «нових» соціальних груп в країнах ЄС.
6. Етномовна та релігійна основи соціополітичних поділів.
7. Феномен міграції до країн Західної Європи як підстава формування нового соціополітичного поділу.
8. Територіальна основа соціополітичних поділів
9. Тенденції розвитку країн «великої сімки» відповідно до моделі державного устрою та політичного режиму (Німеччина, Франція, Велика Британія та Італія).
10. Особливості функціонування та індекс політичної стабільності країн ЄС з федеративним устроєм.
11. Особливості функціонування та індекс політичної стабільності країн ЄС з унітарним устроєм.
12. Особливості поділу влади за парламентської форми правління.
13. Місце та роль парламентів: порівняльний аналіз.
14. Роль виконавчої влади в політичному житті країн з парламентською формою правління.
15. Напівпрезидентська модель правління: концептуальна основа.
16. Переваги та ризики напівпрезидентської форми правління.
17. Місце та роль парламенту в умовах змішаної форми правління. Досвід України.
18. Система виконавчої влади. Інститут когабітації.
19. Канцлерська модель організації влади як особлива форма республіканського правління.

20. Місце та роль парламенту за умов канцлерської моделі організації влади.
21. Політична роль президента за умови канцлерської форми правління. Досвід ФРН.
22. Поняття глави держави. Функції глави держави.
23. Президент як глава держави. Права та обов'язки президентів європейських держав.
24. Позиція глави держави у конституційних монархіях.
25. Інститут парламенту. Повноваження парламентів у країнах Європи.
26. Структура та функції парламентів.
27. Вимоги щодо кандидатів у депутати.
28. Особливості функціонування верхніх палат двопалатних парламентів.
29. Уряд в системі виконавчої влади.
30. Типологія урядових кабінетів у країнах Західної Європи.
31. Однопартійні уряди більшості.
32. Коаліційні уряди.
33. Феномен урядів меншості .
34. Особливості формування урядів у країнах Західної Європи: процедури та чинники.
35. Механізми забезпечення урядової стабільності.
36. Сутність поняття глава уряду.
37. Позиція глави уряду за парламентської системи правління.
38. Позиція глави уряду за напівпрезидентської системи правління
39. Роль інституту політичних партій в європейських країнах.
40. Охарактеризувати основні міжнародні об'єднання політичних партій. Історичні Інтернаціонали. Сучасні Інтернаціонали. Участь партій у роботі Європарламенту.
41. Партійні системи держав Західної Європи: компаративний аналіз.
42. Спільне і особливе в територіальному устрої країн Західної Європи.

43. Особливості обласних держав в країнах Західної Європи.
44. Перспективи регіоналізації країн Західної Європи.
45. Специфіка територіального устрою Швейцарії та Бельгії.
46. Платформа функціонування класичних політичних ідеологій Великої Британії.
47. Тенденції розвитку країн Західної Європи, що сформовані на засадах соціал-демократичної ідеології.
48. Фемінізм як ідеологія у країнах ЄС.
49. Засадничі ідеї релігійного фундаменталізму як загроза успішного політичного розвитку країн європейського простору.
50. Нові ідеологічні тенденції у сучасному політикумі.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Після вивчення освітнього компоненту здобувачі пишуть модульну контрольну роботу.

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються усі здобувачі. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати.

Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання модульних контрольних робіт отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для виконання або не виконали завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Модульна контрольна робота проводиться у формі письмової відповіді на запропоновані запитання. Максимальна кількість балів за МКР – 25. Для зарахування модульної контрольної роботи мінімальна кількість набраних

балів повинна становити не менше 14, у іншому випадку МКР потрібно виконати повторно.

Оцінювання модульної контрольної роботи

Шкала ECTS	Бали	Критерії оцінювання
«відмінно»	25-22 бали	Здобувач вищої освіти у відповідях на варіант МКР демонструє глибокі знання з освітнього компоненту, повною мірою володіє матеріалом, що дозволяє виявляти розуміння змісту предмету, його основних положень, категоріального апарату тощо, може обґрунтовувати свої судження, аргументуючи правильну відповідь, логічно та послідовно формулює текст відповідей на поставлені завдання.
«добре»	21-18 балів	Результати відповідей здобувача вищої освіти на варіант МКР відповідають тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому здобувач допускає певні неточності та незначні помилки. Здобувач володіє матеріалом, правильно відповідаючи на поставлені завдання, логічно формулює відповіді, намагаючись аргументувати їх.
«задовільно»	17-14 балів	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР дозволяють виявити знання і розуміння основних положень предмета, певне володіння категоріальним апаратом, проте характеризуються фрагментарністю, відсутністю повноти та аргументованості. Здобувач допускає помилки при відповідях на питання МКР, не вміє достатньо обґрунтувати свої судження.
«незадовільно»	13 і менше	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР не виявили знань та розуміння основних положень предмета, що спричинило значну кількість помилок або, взагалі, повну/часткову відсутність відповідей. Здобувач не вміє логічно побудувати відповідь, обґрунтовувати свої судження, плутається у розумінні категоріального апарату тощо.

ПРОГРАМА СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ»

1. Особливість методу порівняльного дослідження
2. Становлення та основні етапи розвитку порівняльної політології
3. Спільне і особливе в територіальному устрої країн Західної Європи.
4. Перспективи регіоналізації країн Західної Європи.
5. Поняття категорії соціополітичний поділ як інструментарію політичних досліджень.
6. Стадії трансформації соціально-групового поділу у соціально-політичний простір
7. Соціально-економічна основа соціополітичних поділів
8. Етномовна основа соціополітичних поділів.
9. Феномен міграції до країн Західної Європи як підстава формування нового соціополітичного поділу.
10. Релігійна основа соціополітичних поділів.
11. Територіальна основа соціополітичних поділів.
12. Етно-мовна основа соціополітичних поділів.
13. Конфесійна фрагментація у країнах Західної Європи.
14. Співвідношення понять: виконавча влада, уряд, державна адміністрація.
15. Місце уряду в системі Вестмінстерської демократії.
16. Особливості формування та функціонування коаліційного уряду.
17. Сутність поняття глава уряду.
18. Позиція глави уряду за парламентської форми правління.
19. Позиція глави уряду за напівпрезидентської форми правління.
20. Структура парламентів.
21. Функції парламентів.
22. Особливості верхніх палат двопалатних парламентів.
23. Поняття глави держави. Функції глави держави.
24. Позиція глави держави за парламентської форми правління.

25. Позиція глави держави в умовах напівпрезидентської форми правління.

26. Система виконавчої влади.

27. Місце та роль парламенту.

28. Місце та політична роль президента.

29. Історико-політичні умови запровадження напівпрезидентської форми правління.

30. Система виконавчої влади. Інститут когабітації.

31. Місце та роль парламенту.

32. Процедури голосування

33. Проголошення (призначення) виборів

34. Типи виборчих систем

35. Мажоритарна виборча система

36. Пропорційна виборча система

37. Змішана виборча система

38. Оцінювання виборчих систем.

39. Американська модель демократії: аналіз проблеми.

40. Східноазіатська модель демократії.

41. Індійська модель демократії.

42. Турецька модель демократії.

43. Небезпеки сучасної демократії.

44. Соціально-економічні зміни наприкінці ХХ ст. як підстава формування якісно “нових” соціальних груп в країнах Західної Європи.

45. Причини та сутність неприйняття/критики представників “старої” політики.

46. Особливості протистояння “нових” лівих і правих.

47. Система поділу влад за парламентської форми правління.

48. Місце та роль парламенту.

49. Система виконавчої влади та її роль в політичному житті.

50. Типологія урядових кабінетів у країнах Західної Європи.

51. Формування урядів у країнах Західної Європи: процедури та чинники
52. Урядова стабільність
53. Значення нового інституціоналізму в розвитку порівняльної політології
54. Різновиди політичних інститутів
55. Сутність поняття політичний інститут та політична система.
56. Етапи розвитку порівняльної політології.
57. Особливість порівняльного методу.
58. Історичні особливості конфедеративної конструкції європейських держав.
59. Особливість конструкції обласної держави.
60. Особливості системи поділу влад за президентської, парламентської та напівпрезидентської форм правління.
61. Еволюція позиції уряду в політичній системі незалежної України.
62. Історичні особливості позиції глави уряду в європейських країнах
63. Президент як глава уряду за президентської форми правління.
64. Еволюція позиції глави уряду в політичній системі незалежної України.
65. Особливості формування та функціонування парламенту Європейського Союзу.
66. Еволюція ролі партійних фракцій в парламенті України.
67. Позиція глави держави за президентської форми правління.
68. Позиція глави держави в умовах авторитарних суспільств.
69. Еволюція позиції глави держави у незалежній Україні.
70. Канцлерська система як окремий випадок парламентської системи правління.
71. Інститут позитивного вотуму недовіри.
72. Напівпрезидентська система правління і загрози авторитаризму
73. Еволюція інституту парламенту в Сполученому Королівстві.

74. Особливості інституту політичних партій в європейських країнах
75. Поняття урядової партії
76. Партійні системи держав Західної Європи
77. Тенденції змін партійних систем у країнах Європи
78. Сутність та еволюція лібералізму. Неолібералізм.
79. Консерватизм і неоконсерватизм: їх сутність та еволюція.
80. Соціалізм, соціал-демократизм, комунізм: спільне та відмінне, теоретичні засади, політична практика.
81. Націоналізм і релігійний фундаменталізм як політичні доктрини та їх сутність.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕКЗАМЕНУ (40 БАЛІВ)

Якщо здобувач вищої освіти не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0,1,2,3, отримані на навчальних заняттях; не виконав або виконав МКР, завдання самостійної та індивідуальної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Здобувачі вищої освіти, які не мають академічної заборгованості за результатами поточного контролю допускаються до екзамену.

Здобувачі вищої освіти, які мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, зобов'язані ліквідувати її в терміни, визначені графіком навчального процесу.

Здобувачі вищої освіти, які мають академічну заборгованість за результатами підсумкового контролю у формі екзамену, зобов'язані ліквідувати її в терміни, визначені графіком ліквідації академічної заборгованості.

В умовах застосування дистанційних технологій навчання організація поточного і семестрового контролю відбувається відповідно до «Порядку організації поточного та семестрового контролю із застосуванням дистанційних технологій навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (зі змінами)» (https://drive.google.com/file/d/15qM6nA_NtvOZxOYz4Hzc8DZNgAiL_zz/view).

Екзамен проводиться у формі письмового опитування за питаннями екзаменаційного білета. Білет іспиту складається з трьох питань.

Питання екзаменаційного білета оцінюються відповідно до таких критеріїв:

<p>високий рівень 40-36 б.</p>	<p>Здобувач виявляє глибокі фундаментальні знання теорії, повно викладає вивчений матеріал, виявляє розуміння предмета висловлювання, формулює своє бачення проблеми, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, наводити необхідні приклади, викладає матеріал логічно, послідовно. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.</p>
<p>достатній рівень 35-30 б.</p>	<p>Якщо відповідь здобувача відповідає тим самим вимогам, що і для високого рівня, але він допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в послідовності викладу матеріалу. Здобувач уміє наводити власні приклади на підтвердження нових думок. Здобувач дотримується принципів академічної доброчесності.</p>
<p>середній рівень 29-24 б.</p>	<p>Якщо здобувач виявляє знання і розуміння основних положень дисципліни, але викладає матеріал неповно і допускає неточності у визначенні понять; не вміє досить глибоко і доказово обґрунтовувати свої судження і наводити приклади; викладає матеріал непослідовно. Здобувач переважно дотримується принципів академічної доброчесності.</p>
<p>початковий рівень менше як 23 б.</p>	<p>Якщо здобувач виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє методичним апаратом, допускає помилки у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал. Здобувач неспроможний виконати стандартні завдання навіть після спрямувальних питань викладача. Під час підготовки до відповіді (або в процесі відповіді) наявні ознаки академічної недоброчесності.</p>

Рейтингова оцінка з кредитного модуля

Рейтингова оцінка з кредитного модуля – сумарна підсумкова оцінка за багатобальною шкалою рівня засвоєння здобувачем вищої освіти певного кредитного модуля (навчальної дисципліни) упродовж його вивчення.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	задовільно
60-66	E (достатньо)	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА:

1. Бариська Я.О. Канцлерська модель організації влади як особлива форма республіканського правління. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/FP_index.htm_2010_2_7.pdf
2. Белл Д. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії / пер. з англ. : О. Дем'янчук. Київ : Наш формат, 2017. 312 с.
3. Віннічук О. В., Маркітантов В. Ю., Чабанов В. Г. Вплив е-технологій на формування взаємовідносин влади та громадян в сучасній Україні *Політикус*. Науковий журнал. 2021. Вип. 4. С.20-26 (http://politicus.od.ua/4_2021/4_2021.pdf)
4. Калитчак Р. Концептуальні основи сучасного італійського регіоналізму. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. Вип.14. Львів, 2004. С.16-21.
5. Кобильник В. В. Вплив глобалізаційних процесів на перспективи розвитку політичної компаративістики. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр. Харків : Право, 2023. №2 (57). С.118 - 127.
6. Кобильник В. В. Проблемні аспекти застосування порівняльного методу дослідження політики. Регіональні студії. 2023. №33. С.162-165. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/33/24.pdf>
7. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018.
8. Литвин В.С., Романюк А.С. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять «форма державного правління» та «система державного правління» у політичній науці. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні

науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. Ред. О.В. Бабкіна]. Випуск 20: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С.28-33.

9. Мангайм К. Ідеологія та утопія / пер. з нім. : В. Швед. Київ : Дух і Літера, 2008. 370 с.

10. Мовчан У. Президент, партійна система та уряд: потенційні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегічні пріоритети. 2012, № 4 (25). С.53-57.

11. Мовчан У., Работягова І. Статусно-рольові особливості інституту президента на ринку влади. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Серія: Питання політології. 2010. Вип.16, № 885. С.89–97.

12. Поліщук К. Полівалентність ідеології баскського націоналізму в контексті сучасних політичних реалій. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. Вип.15. Львів, 2005. С.53 -59.

13. Примуш М. В., Ярош Я. Б., Осмоловська А. О. Теоретичний вимір дослідження ідеологічного чинника світових політичних процесів. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/12041-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-23891-1-10-20220414%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/12041-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-23891-1-10-20220414%20(1).pdf)

14. Регіональна політика ЄС після його розширення. Аналітична оцінка / Нац.ін-т стратег.дослідж., Фонд Конрада Аденауера (представництво в Україні). Ужгород: Ліра, 2004. 244 с.

15. Романюк А. Новий інституціоналізм та поняття інституту в політичній науці. Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. 2006. Вип. 9. С.190 – 199.

16. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.

17. Романюк А. Соціополітичний поділ «нової політики» в країнах Західної Європи. Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. К.: «ІНТАС», 2007. Вип.27. С.239-253.

18. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

19. Романюк А. Християнсько-демократичні партії країн Західної Європи як різновид консервативних партій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Філософія. Вип. 9. Ужгород: Вид-во Ужгородського національного ун-ту “Говерла”. 2008. С.150-154.

20. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 456 с.

21. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика. Львів: ЦПД- «Астролябія», 2005. 366 с

22. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: навчальний посібник для студ.вищ.навч.закл. Київ : НМЦВО, 2003. 266 с.

23. Чабанов, В., Найчук, А., Маркітантов, В. До питання концептуалізації понять: «культура», «самобутність», «ідентичність», «етнокультурна самобутність». Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія». 2022. № 44. 312–330.

24. Шевченко А. Канцлерська демократія. URL: http://www.politolog.net.ua/uk/2023/08/26/kanclerska-demokratiya/#google_vignette

25. Штайнер Ю. Європейська демократія і федералізм. Ї. Незалежний культурологічний часопис. 2002. № 23.

26. Antoszewski A., Herbut R. Systemy polityczne współczesnej Europy. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. С.82 - 87.

27. Elgie R. Semi-Presidentialism: Sub-Types And Democratic Performance, 2011. Oxford University Press, USA, 296 p.

28. Shils E. The Constitution of Society. Chicago : University of Chicago Press, 1982. 414 p.

29. Carles Boix and Susan C. Stokes. The Oxford Handbook of Comparative Politics. URL: <https://www.mgdc-chararisharief.com/elearn/The%20Oxford%20Handbook%20of%20Comparative%20Politics-1stSem.pdf>

ДОДАТКОВА :

1. Більшість президентів у Європі мають символічні повноваження. URL: <https://www.holosameryky.com/a/rl-eu-presidents/1808967.html>

2. Гелей С. Політико-правові системи світу: Навч.посібник / Гелей С., Рутар С., Кендус О. : Львів. Комерц. Академія, 2002. 224 с.

3. Гетьманчук М., Харченко В. Дослідження політичних систем країн Західної Європи – важливе завдання української політичної науки. Збірник наук. праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.152-154.

4. Кармазіна М. Інститут президентства: походження та сутність феномена. Політичний менеджмент. 2004. № 3(6). С. 36-50.

5. Кармазіна М. Політичні інститути: питання методології дослідження. Історичний журнал. 2004. № 12. С.3-8.

6. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. Політичний менеджмент. 2006. № 5. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_stanovlennia.pdf

7. Колесник К.О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Нац.юрид.акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

8. Кривенко Л. Т. Парламент: місце і роль в системі державної влади. Європа, Японія, Україна: шляхи демократизації державно-правових систем. К., 2000. С.62–70.

9. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

10. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних систем країн західної Європи: інституційний вимір. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути і процеси. 2008. 489 с.

11. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

12. Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. 2005. С.15-21.

13. Романюк А. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів. Вісник. Соціогуманітарні проблеми людини. 2005. № 1. С.41 -47.

14. Романюк А. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз. Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. 2007. Вип. 10. С.235- 244.

15. Романюк А.С. Порівняльний аналіз повноважень президентів України та країн Західної Європи і США. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, соціологія, філософія. Ужгород: Вид-во Ужгородського НУ «Говерла». 2006. Вип. 4. С.200 -205.

16. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ. вид. Київ : АртЕк, 2001. 224 с.

17. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ.: НМЦВО, 2003. 266 с.

18. Шаповал В.М., Борденюк В.Ш., Журавльова Г.С. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні. Київ, 2000.

Інформаційні ресурси:

1. Генеральний директорат зовнішніх зв'язків. URL: http://europa.eu.int/comm/external_relations/index.htm

2. Головний сервер Європейського Союзу EUROPA. URL: <http://ec.europa.eu>

3. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/>

4. Європейська Комісія. URL: <http://europa.eu.int/comm>

5. Європейський омбудсмен. URL: <http://www.euro-ombudsman.eu.int>

6. Європейський Парламент. URL: <http://www.europarl.eu.int>

7. Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України. URL: <http://ird.gov.ua/> 79

8. Інтернет-представництво Форуму Нового світового урядування. URL: <http://www.world-governance.org>

9. Комітет регіонів. URL: <http://www.cor.eu.int>

10. Міністерство юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/ua>

11. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: www.niss.gov.ua

12. Офіс статистики Європейських Співтовариств. URL: <http://europa.eu.int/comm/eurostat>

13. Офіційне Інтернет-представництво Римського клубу. URL: <http://www.clubofrome.org>

14. Офіційне Інтернет-представництво Більдерберзького Клубу.
URL: <http://www.bilderbergmeetings.org>
15. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
16. Представництво Європейської Комісії в Україні. URL: <http://www.delukr.ec.europa.eu>
17. Рада Європейського Союзу. URL: <http://ue.eu.int>
18. Döring H., Manow P. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies.
URL: <http://www.parlgov.org/>.
19. Comparative Political Studies URL: <https://journals.sagepub.com/home/cps>
20. Freedom in the World. URL: <http://www.freedomhouse.org/reporttypes/freedom-world>.
21. Nations in Transit. URL: <http://www.freedomhouse.org/report-types/nations-transit>.
22. Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800–2013. URL: <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm>.
23. Varieties of Democracy. URL: <https://v-dem.net/>.
24. Word Politics URL: <https://muse.jhu.edu/pub/1/issue/51937>

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абсентеїзм – ухилення громадян, які мають виборче право, від участі у виборах.

Автократія – система правління, за якої необмежена верховна влада у державі належить одній особі й не контролюється представницькими органами.

Авторитаризм – державний устрій, характерними ознаками якого є режим особистої влади, відсутність демократичних інститутів, диктаторські методи правління.

Авторитет влади – одна з форм легітимного здійснення влади. Це якість, яку може мати або не мати суб'єкт влади.

Активність політична – одна з форм суспільної активності, діяльність соціальних суб'єктів, яка має на меті впливати на прийняття політичних рішень, здійснення своїх інтересів. Політична активність властива як індивідам, так і масам, буває усвідомленою і стихійною.

Аполітичність – ухилення від участі у політичному житті.

Аристократія – влада кращих, тобто верхівкової, знатної, привілейованої групи.

Виборча система *панашаж (panachage)* – з французької “мішанина”, яку застосовують під час парламентських виборів у Люксембурзі та Швейцарії. Виборці голосують за партійними списками, які охоплюють стільки кандидатів, скільки депутатських мандатів обирається в цьому окрузі.

Відкриті списки надають виборцеві право визначати власні преференції в усіх партійних списках, що кандидують в межах виборчого округу, а не в одному, як у попередньому випадку.

Влада – сила, яка з допомогою авторитету, заохочення та примусу, має здатність зі своєї волі впливати на інших. **Влада** – слово, що використовується в українській мові для назви кількох різних, але

взаємопов'язаних понять: право та можливість керувати, розпоряджатися чимось або кимось.

Громадянство – формально зафіксований правовий зв'язок людини з державою, який передбачає певну сукупність взаємних прав та обов'язків.

Громадянське суспільство – сфера політичних відносин у суспільстві (економічних, духовних, релігійних, приватних, сімейних та ін.), галузь самовияву інтересів і волі вільних індивідів. У демократичних системах громадянське суспільство зумовлює і визначає сферу діяльності держави та її органів.

Демагогія – облудні гасла, нездійсненні обіцянки, викривлення фактів, використовувані політичними лідерами або угрупованнями для досягнення власних цілей, переважно здобуття або утримання влади, маніпулювання свідомістю мас.

Демократизація – втілення демократичних принципів у організації суспільства.

Демократична етнонаціональна політика – це діяльність системи суспільних, державних та етнонаціональних інститутів і механізмів, спрямована на врегулювання відносин між етнонаціональними спільнотами, між ними і державою, забезпечення їхніх потреб та інтересів, запобігання ескалації етнополітичних конфліктів і зміцнення національної єдності.

Демократія – влада народу на основі закону та забезпечення прав і свобод.

Еванстоунський семінар 1952 р у Північнозахідному університеті (США), головою та ініціатором якого був Рой Макрідіс. Семінар дав поштовх до розвитку порівняльної політології з початку 50-х років ХХ ст. Передусім розвиток порівняльного методу був пов'язаний із необхідністю оволодіти коректними знаннями про політичний устрій і механізми функціонування існуючих держав світу. По-друге, політика ізоляціонізму, яку провадило вище керівництво США напередодні Першої світової війни і частково у міжвоєнний період, виявила свою хибність в світлі нових викликів у

міжвоєнний період, під час Другої світової війни та після неї. Події, які відбувалися у міжвоєнний період у СРСР, Німеччині, Італії, засвідчили не лише зростаючу взаємозалежність держав, а й відчутний вплив внутрішніх подій в одній державі на подій в інших. По-третє, звільнення багатьох країн Африки та Азії від колоніальної залежності призвело не тільки до зміни традиційного порядку речей для "провідних" держав світу, а й мало своїм наслідком - створення Руху неприєднання, зростання кількості держав в ООН і зміну розкладу сил між державами-членами ООН під час голосувань.

Етніцизм – це світогляд та ідеологія, притаманні нечисленним корінним народам та етноменшинам, які намагаються вижити і зберегти свою самобутність.

Етнічна група або етнолінгвістична група (за Ж.-Е.Лейн та С.О. Ерссон) – група людей, які володіють спільною мовою, або мають спільну культуру, яка ґрунтується на мові.

Етнічна меншина – це частина будь-якого етносу, яка в силу різних обставин відірвалася від нього, опинилась в іншій країні та в іншому етнічному середовищі, та при цьому зберігає свої особливості та діє як організована спільнота.

Етнос (від грец. *ethnos* – народ, плем'я – позачасова, поза територіальна, позадержавна спільнота людей, об'єднаних спільним походженням (реальним або міфічним), культурою (або деякими її елементами), мовою (часто, але не завжди), історією (справжньою чи вигаданою), традиціями і звичаями, самосвідомістю та етнонімом (назвою).

Ідеологія – це система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали, умонастрої людей, класів, націй, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики.

Ідеологія – це система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відображає інтереси, світогляд, ідеали,

умонастрої людей, класів, націй, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики.

Індійська модель демократії. Становлення демократичних інститутів в країні відбувалося в атмосфері політизації надзвичайно фрагментованого суспільства. У колоніальний період головна роль у створенні демократичних інститутів належала Індійському національному конгресу на чолі з Дж. Неру, хоча не слід применшувати роль та інших політичних партій та організацій. Саме в їхніх суперечливих взаєминах і боротьбі створювалася основа, на якій розвивалася політична індійська демократія. Подією, що визначив подальший розвиток країни по шляху демократичної модернізації, стало прийняття в 1950 р конституції, яка наділяє всіх громадян рівними правами незалежно від релігійної, расової, кастової приналежності. Вона забороняє дискримінацію за всіма цими критеріями, а також принцип недоторканості. Уряду вдалося подолати феодальну роздробленість країни - 600 князівств увійшли до складу індійської держави.

Криза – означає різкий, крутий перелом, важкий перехідний стан. У політології криза розуміється як переломний момент в розвитку політичного процесу, різкий перехід політичної ситуації з одного якісного стану в інший.

Консерватизм – суспільно- політичний рух, ідеологія, що орієнтується на збереження і підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

В основі консерватизму лежить ідея недосконалості людської природи, що служить обґрунтуванням таких положень:

- потреби у підтримці моралі, релігії, традиції як регуляторів поведінки людини;
- невідворотності соціальної нерівності та ієрархічності суспільних відносин;
- розуміння соціального порядку як наслідування моделям влади, що встановилися, і традиційним зразкам взаємовідносин;

- потреба у сильній державі, функція якої - захист власності та життя громадян, традиційних соціокультурних норм, а в цілому - соціального порядку й законності;

- пряма демократія недосконала; якостями лідера наділяються далеко не всі, тому тільки окремі можуть взяти на себе відповідальність щодо керівництва іншими.

Неоконсерватизм (характерні риси):

- в економіці: заміна реформістської моделі розвитку монетаристською, яка орієнтована на обмеження надмірного державного втручання в приватний бізнес, заохочення ринкових відносин, приватного підприємництва;

- в соціальній сфері: заміна існуючого гнучкого ліберально-реформістського курсу „жорсткою економікою”, скорочення соціальних витрат, визнання природної нерівності людей, ієрархічної побудови суспільства;

- в політичній сфері: посилення завдань і функцій політичної системи, зміцнення законності і порядку, переорієнтації щодо проблем політичної влади, бюрократії в бік проти посилення егалітарних тенденцій та антибюрократичних настроїв.

У лібералізмі на першому місці стоїть принцип індивідуалізму: автономність особистості, вільний прояв особистої ініціативи. Як політична ідеологія, лібералізм включає в себе такі принципи:

- індивідуальна свобода, коріння якої лежать поза політикою - в приватному житті, в підприємстві;

- конституційний порядок, який закріплює та гарантує свободи особистості;

- народний суверенітет: уряд формується зі згоди народу, а кожен громадянин має право впливати на прийняття політичних рішень.

У межах теорії лібералізму отримали розвиток ідеї правової держави та поділу влади. Найвідомішими представниками ліберального напрямку

західноєвропейської політичної думки XIX ст. є Б. Констан, А. Токвіль, І. Бентам, Дж. С. Мілль та ін. Проаналізуйте такі неоліберальні концепції, як технологічної та плюралістичної демократії, теорії еліт (В. Паретто, Г. Моска). Класичний лібералізм вважає свободу особистості та рівність можливостей більш пріоритетними, ніж соціальну рівність. Ринок та вільна конкуренція розглядаються як умови реалізації рівних можливостей в економічній сфері.

У другій половині XX ст. класична ліберальна ідеологія зазнала певних змін. Більш демократичний варіант лібералізму переглянув формулу класичного лібералізму "мінімум держави - максимум ринку" і не заперечує необхідності державного регулювання економіки (регулювання монополій, ринку праці тощо), а також не заперечує соціальних програм, покликаних пом'якшити крайнощі соціальної нерівності. В останні десятиліття на зміну соціальному лібералізму прийшов неолібералізм, який робить наголос не стільки на прямі програми допомоги, скільки на створення умов для його професійної підготовки і перепідготовки як реального втілення ідеї рівностей можливостей. У США ідеї неолібералізму отримали практичне втілення в діяльності адміністрації президента Б.Клінтона.

Лібертаріанство, яке включає в себе установку на "нульову державу" (обмеження дій держави, які можуть принести шкоду ринку) і виступає за розширення вільної конкуренції. Держава повинна охороняти лише фундаментальні права людини, віддавати перевагу рівності можливостей перед соціальною рівністю. **Лібертаризм**, що виходить з ідеї терпимості і надання повної свободи індивідам у виборі стилів життя і моделей поведінки. З їх точки зору, будь-яка дія допустима, якщо вона не приносить шкоди іншим. У США ці ідеї відстоює Лібертаристська партія.

Легітимація – процедура суспільного визнання, пояснення і виправдань якоїсь дії особи, факту. Не означає юридично оформленої законності й цим відрізняється від легалізації.

Легітимність політичної влади – форма підтримки, виправдання правомірності застосування влади і здійснення правління державою або окремими його структурами та інститутами.

Лібералізм – політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва і демократичних свобод.

Лідер політичний – глава держави, керівник політичної партії, громадської організації, народного руху тощо, який має високий авторитет, реальну владу і здатний здійснювати її задля розв'язання соціальних і політичних завдань.

Модернізація – процес поступовий і багатогранний, її завданням є пошук нових парадигм з метою мобілізації суспільства.

Монархія – єдиновладне (абсолютне чи з конституційним обмеженням) спадкоємне правління однієї особи (монарха).

Націоналізм – 1) світогляд і система політичних поглядів, яка проголошує пріоритет національних цінностей щодо усіх інших; 2) один з основних принципів державного устрою, коли нація розуміється як одержавлений етнос.

Національна ідея – акумулятор прогресивних національних програм, політичних ідей, гасел, цінностей, рушій національного прогресу, основа національно-визвольних рухів, національної самосуверенізації.

Національна свідомість – сукупність теоретичних, буденних, масових, елітних, власне національних і зарубіжних ідей, настанов, прагнень, культурних набутоків, які сприяють прогресивному розвитку нації в усіх сферах її функціонування.

Національні відносини – відносини між різними соціально-етнічними спільнотами, з одного боку, й урядами, державними і політичними організаціями, установами - з іншого.

«Politics» – політичний процес, який відображає складний, багатосуб'єктний і конфліктний характер політичної діяльності, відносин різних соціальних груп, організацій та індивідів.

«Polity» – форма політики, тобто її організаційна структура, інститути, які надають їй стійкості, стабільності й здатності регулювати політичну поведінку людей (держави, партії, групи інтересів, закони, політичні та правові норми);

«Policy» – зміст політики, втілений у її цілях і цінностях, у проблемах, які вона вирішує, в мотивах і механізмах винесення політичних рішень;

Парламент – це виборний колегіальний вищий орган державної влади, який функціонує в умовах демократичного правління і має свої головні повноваження в сфері законотворчості. У країнах Західної Європи термін парламент використовують як групове поняття щодо законодавчих інститутів поряд із терміном асамблея. Окремі країни використовують спеціальні (власні) назви: Австрія – Національна Рада, Данія – Фолькетінг, Нідерланди – Генеральні Штати, Іспанія – Генеральні Кортеси, Норвегія – Стортінг, Німеччина – Бундестаг, Португалія – Асамблея Республіки, Фінляндія – Едускунта, Швейцарія – Національна Асамблея та Швеція – Ріксдаг.

Плебісцит – форма загального голосування, різновид референдуму.

Плюралізм – система влади, заснована на взаємодії та співпраці основних політичних сил і організацій.

Політика – одна з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства, взаємин різних соціальних груп та індивідів щодо утримання й реалізації влади задля здійснення своїх суспільно значущих інтересів і потреб, вироблення обов'язкових для всього суспільства рішень.

Політична влада – здатність однієї людини або групи осіб контролювати поведінку громадян і суспільства, виходячи із загальнонаціональних чи загальнодержавних завдань.

Політична діяльність – специфічна форма активного ставлення людей до свого суспільного середовища, яка має на меті цілеспрямоване його регулювання та перетворення за допомогою чинника влади.

Політична доктрина – засадничий принцип діяльності суб'єктів політичного процесу, заснований на певній політичній ідеології.

Політична доктрина – система настанов, які визначають цілі, що за певних конкретно-історичних умов можуть бути прийняті для реалізації державою, партією чи рухом, а також засоби їх досягнення.

Політична криза – фаза політичного процесу, яка характеризується порушенням політичної стабільності в суспільстві, неможливістю ефективного функціонування політичної системи; гострий, важкий політичний стан суспільства, державно-правової системи, партій.

Політична опозиція – легальна форма протистояння, протидії певної соціальної або політичної групи чи партії офіційному курсові.

Політична організація – добровільне об'єднання громадян, створене на засадах спільної діяльності з метою реалізації політичних цілей. Основна функція таких **організацій** – захист політичних інтересів певних соціальних груп чи суспільства в цілому.

Політична подія – конкретна, відносно обмежена взаємодія груп людей з політичною владою з метою впливу на неї задля задоволення власних вимог і побажань.

Політична свідомість – це система знань, оцінок, настроїв і почуттів, за допомогою яких відбувається усвідомлення політичної сфери суб'єктами — індивідами, групами, націями тощо.

Політична система суспільства – інтегрована сукупність відносин влади, суб'єктів політики, державних та недержавних соціальних інститутів, покликаних виконувати політичні функції щодо захисту, гармонізації інтересів соціальних угруповань, спільнот, суспільних груп, забезпечувати стабільність і соціальний порядок у життєдіяльності суспільства.

Політична соціалізація – засвоєння особою соціального й політичного досвіду шляхом включення її у політичну систему, в управління політичними процесами.

Політична стабільність – стан динамічної рівноваги політичних сил.

Політична участь – залучення людей до процесу політико-владних, відносин, здійснення ними певних актів, заходів, що виражають інтереси,

потреби, уподобання, думки, погляди та настрої; вплив на органи влади з метою реалізації соціальних інтересів.

Політичний процес – послідовність подій, зумовлених певними обставинами; сукупність послідовних дій для досягнення результату.

Політичний режим – сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображує характер взаємовідносин громадян і держави.

Політичні відносини – відносини між суб'єктами політики у процесі здобуття та утримання політичної влади, реалізації інтересів у сфері політики.

Політичні інститути – сукупність суб'єктів, які беруть участь у політичному житті суспільства (органи державного правління, законодавчі, судові органи, політичні партії, рухи, фронти тощо).

Популізм – загравання влади з народом для забезпечення популярності, що характеризується демагогічними гаслами, необґрунтованими обіцянками.

Праві націонал-радикальні партії об'єднує їх ідея інтегрального націоналізму з усіма притаманними йому особливостями. Для націонал-радикалів першорядною та найвищою цінністю є нація, безумовний пріоритет надається національній державі. Найрадикальніші представники цього напрямку відстоюють ідею побудови національної держави за всяку ціну, навіть шляхом відмови від демократії, запровадження режиму національного авторитаризму, сильної влади. У їх діяльності політика часто домінує над економікою.

Правоцентристські націонал-демократичні партії. Ідеологічною засадою національно-демократичних партій є неоконсерватизм, але з національною специфікою – демократичний або поміркований (освічений) націоналізм. Націонал-демократи вважають демократичний націоналізм певним балансом між інтересами нації та правами людини. Однак у реальній конфліктній ситуації більшість правоцентристських партій віддають перевагу

суспільним інтересам, а не особистості, інтересам держави перед правами громадян і завжди роблять вибір на користь нації. В основі ідеології націонал-демократів лежить також християнська філософія. Вони підтримують відродження релігії, об'єднання усіх релігійних конфесій в країні та створення єдиної української християнської церкви, відновлення християнської моралі, споконвічних традицій українського народу та поваги до сім'ї

Президент – у пер. з латинського означає «той, що сидить попереду». Вперше посаду президента, як глави держави, запровадили наприкінці XVIII ст. у США. В Європі Франція і Швейцарія були піонерами, ввівши її у 1848 р. Посада президента як глави держави існує у президентській, напівпрезидентській і парламентській республіках.

Преференційні списки надають виборцю право визначати в запропонованому партією варіанті кандидата за якого виборець голосує.

Система єдиного перехідного голосу називається також квотно-преференційною системою або системою ХерКларка. За цієї системи використовують ординарний бюлетень. Виборці віддають свої голоси лише одному з кандидатів, незалежно від кількості мандатів, які вибирають у цьому виборчому окрузі. Одночасно виборці зазначають порядок, згідно з яким вони б голосували за інших кандидатів. Підрахунок голосів відбувається за допомогою “виборчого порогу”, який в Ірландії обчислюють за квотою Друпа (Droop).

Соціал-демократична ідеологія стверджує цінності свободи, справедливості (рівності) та солідарності. Досягнення цих цінностей здійснюється через еволюційне перетворення капіталістичного суспільства у новий стан - демократичний соціалізм.

Соціалізм – вчення, ідеологія і суспільно-політичні рухи, під якими розуміється соціальна система, устрій, заснований на суспільній власності на засоби виробництва, відсутності експлуатації, справедливому розподілі

матеріальних благ і духовних цінностей в залежності від затраченої праці, на основі соціально забезпеченої свободи особистості.

Структура політичної системи – сукупність владних інститутів, що пов'язані між собою і створюють стійку цілісність.

Східноазіатська модель демократії (на прикладі Японії). Сутність японського плюралізму виражається в поєднанні і співіснуванні різних смаків, форм ментальності, звичаїв, стилів життя в одній і тій же особистості. У японській політиці на загальнонаціональному рівні сильні процедури і механізми узгодження інтересів і прийняття рішень, які дуже нагадують корпоративізм. Це сприяє посиленню позицій тих сил, які можуть діяти приховано, обходячи виборні органи і представників громадськості, використовуючи неофіційні закулісні обговорення і узгодження, що, у свою чергу, надає японській демократії певні параметри корпоративної демократії. Більш того, деякі дослідники не без підстав говорять про існування «Джапан Інкорпорейтед», заснованої на незвичайній для західних країн системі тісних зв'язків між корпораціями і державною бюрократією.

Тоталітаризм – спосіб організації суспільства, який характеризується всебічним і всеохоплюючим контролем влади над суспільством, підкоренням суспільної системи державі, колективними цілями, загальнообов'язковою ідеологією, репресіями щодо опозиції та інакодумців.

Турецьку модель політичної системи, що склалася до теперішнього часу, за найважливішими параметрами вельми важко охарактеризувати відповідно до загальноприйнятих на Заході принципам, цінностям і установкам політичної демократії та правової держави. Як стверджував Кемаль Ататюрк, створена ним система не схожа на жодну з існуючих політичних систем - вона схожа сама на себе. Сутнісна характеристика турецької моделі демократії, як і західних моделей, полягає в тому, що вона ґрунтується на світських принципах. Вже в Преамбулі першої конституції Туреччини було проголошено, що вона керується «концепцією націоналізму,

а також формами і принципами, проголошеними засновником Республіки Туреччина, безсмертним лідером і неперевершеним героєм Ататюрком».